

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

19 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

Protokolant Przemysław Mazur

po rozpoznaniu na rozprawie 19 stycznia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi
z 9 lipca 2021 r., I ACa 517/20,
w sprawie z powództwa M. S. i A. S.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

1. oddała skargę kasacyjną;

2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł, z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia ogłoszenia niniejszego wyroku do dnia zapłaty, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowie M. S. i A. S. w pozwie wniesionym przeciwko Bank S.A. w W. domagali się zapłaty kwoty 181 026,83 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia złożenia pozwu, z uzasadnieniem, że wobec nieważności zawartej z pozwanym umowy kredytowej z 15 maja 2007 r., spowodowanej abuzywnymi klauzulami przeliczeniowymi na walutę obcą, mają prawo żądać zwrotu spełnionych świadczeń, tj. spłaconych w walucie krajowej rat kredytowych w kwocie 177 647,62 zł w okresie do 5 września 2013 r. oraz uiszczonych składek na pokrycie ubezpieczenia niskiego wkładu własnego w łącznej kwocie 3379,21 zł. Na wypadek uznania umowy za ważną powodowie domagali się zasądzenia od pozwanego nadpłaty powstałej z rozliczenia dokonanych przez nich spłat kapitałowo-odsetkowych, przy założeniu, że udzielony im kredyt jest kredytem złotówkowym, oprocentowanym wskaźnikiem LIBOR.

Wyrokiem z 27 stycznia 2020 r. Sąd Okręgowy w Łodzi zasądził od pozwanego Banku na rzecz powodów kwoty po 25 758,16 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 25 kwietnia 2018 r. do dnia zapłaty, zaś w pozostałym zakresie oddalił powództwo oraz orzekł o kosztach sądowych i kosztach procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że 15 maja 2007 r. powodowie zawarli Bankiem S.A. w W. (który zmienił nazwę na Bank S.A. w W.) umowę kredytu w kwocie 500 000 zł, waloryzowanej do franka szwajcarskiego (CHF) kursem kupna tej waluty określonego w tabeli kursowej kredytodawcy (w chwili zawarcia umowy kwota kredytu wyrażona w walucie krajowej odpowiadała 233 713,64 CHF) na okres do 15 maja 2037 r., oprocentowanym według zmiennej stopy, w skład której wchodziła stawka bazowa LIBOR 3M i stała marża w wysokości 1,1%; na dzień zawarcia umowy oprocentowanie kredytu wyniosło 3,45%. Według postanowień umowy raty kapitałowo-odsetkowe miały być spłacane w PLN, po uprzednim przeliczeniu z CHF po kursie sprzedaży określonym w tabeli kursowej kredytodawcy. Kredyt został udzielony powodom na pokrycie kosztów budowy domu jednorodzinnego. Przewidziano też, że prawnym zabezpieczeniem spłaty kredytu będzie ubezpieczenie niskiego wkładu własnego z 36 miesięcznym okresem ubezpieczenia.

Pracownik Banku S.A. zarekomendował powodowi ofertę kredytu waloryzowanego kursem waluty szwajcarskiej, wskazując na ryzyko walutowe, ale podkreślił, że „nie jest to problem bo gospodarka się rozwija” i „dużo ludzi zaciąga tego rodzaju kredyty”. Natomiast z powódką na temat ryzyka walutowego nikt nie rozmawiał.

Kwota kredytu została wypłacona powodom w trzech transzach: 183 500 zł (22 maja 2007 r.), 231 000 zł (8 października 2007 r.) oraz 85 500 zł (24 czerwca 2008 r.).

Powodowie podpisali przedstawione im dokumenty z logo Banku S.A., zawierające ich oświadczenia m.in. o tym, że dokonują wyboru kredytu denominowanego w walucie obcej, „mając pełną świadomość ryzyka związanego z tym produktem”.

16 września 2013 r. strony podpisały aneks do umowy kredytowej, na mocy którego powodowie mogli spłacać kredyt bezpośrednio w walucie waloryzacji.

W okresie od 4 lipca 2007 r. do września 2013 r. powodowie dokonali spłaty kredytu w wysokości 177 647,62 zł. Ponadto z tytułu ubezpieczenia niskiego wkładu własnego uiszcili składki w kwocie 1960 zł (22 maja 2007 r.) oraz 1419,21 zł (14 czerwca 2010 r.).

Przy przyjęciu, że oprocentowanie kredytu zmieniało się w sposób ustalony w umowie stron, czyli przy uwzględnieniu stawki bazowej LIBOR 3M oraz, że raty podlegające zapłacie zgodnie z harmonogramem wyrażonym w CHF zostałyby przeliczone na PLN według kursu kupna CHF w pozwanym Banku z daty uruchomienia kredytu (co wiąże się z całkowitym usunięciem skutków waloryzacji), zobowiązanie powodów w okresie od lipca 2007 r. do września 2013 r. wyniosło 123 376,34 zł, a zatem skoro w tym okresie faktycznie spłacili 177 647,62 zł, to po uwzględnieniu zarzutu pozwanego przedawnienia co do części roszczenia, do zasądzenia pozostaje kwota 51 516,33 zł, czyli na rzecz każdego z powodów przypada po 25 758,16 zł.

Sąd Okręgowy uznał, że postanowienia umowy kredytu dotyczące klauzul przeliczeniowych oraz ubezpieczenia niskiego wkładu własnego mają charakter abuzywny w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., a ich wyeliminowanie powoduje

nieważność całej umowy kredytowej, gdyż bez tych postanowień nie może ona dalej obowiązywać. Jednak zdaniem Sądu pierwszej instancji powstała luka - wskutek wyeliminowania klauzul przeliczeniowych - można wypełnić w ten sposób, że zawarta umowa zostanie uznana za umowę kredytu złotowego z oprocentowaniem przewidzianym w tej umowie, czyli zgodnie ze wskaźnikiem LIBOR.

W wyniku apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny Łodzi wyrokiem z 9 lipca 2021 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że uwzględnił - podniesiony przez pozwanego w postępowaniu odwoławczym - zarzut zatrzymania, zastrzegając na rzecz pozwanego prawo do zatrzymania zasądzonych na rzecz powodów kwot do czasu zaoferowania przez nich zwrotu świadczenia wzajemnego w wysokości 500 000 zł. W pozostałym zakresie oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego. Sąd drugiej instancji powołując się na przepisy dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach zawieranych z konsumentem (dalej: „dyrektywa 93/13”) oraz wybrane judykaty Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Sądu Najwyższego wyjaśnił, że wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych uniemożliwia utrzymanie umowy w mocy w pozostałej części i wobec tego należało uznać ją za nieważną w całości oraz dokonać wynikających stąd rozliczeń między stronami na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, przy zastosowaniu teorii dwóch kondycji.

W skardze kasacyjnej pozwany Bank zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w całości wniósł o jego uchylenie oraz poprzedzającego wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji przez oddalenie powództwa w całości. Zarzucił naruszenie: 1) przepisów prawa procesowego, tj.: a) art. 384 k.p.c. przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego na niekorzyść pozwanego na skutek oddalenia apelacji w oparciu o uznanie, że sporna umowa kredytowa jest nieważna w całości, podczas gdy stwierdzenie nieważności umowy jest dla pozwanego mniej korzystne niż stwierdzenie jej częściowej bezskuteczności, w szczególności wiąże się z nieważnością postanowień, na podstawie których powód świadczy na rzecz pozwanego prowizję oraz odsetki, co miało wpływ na rozstrzygnięcie, ponieważ,

z jednej strony, w razie przyjęcia poglądu o wiążącej mocy uzasadnienia wyroku, wzajemne stosunki stron ukształtowane są w sposób zupełnie odmienny niż w przypadku stwierdzenia wyłącznie częściowej bezskuteczności umowy, a z drugiej strony, miało to również wpływ na treść pkt I sentencji wyroku Sądu drugiej instancji, ponieważ gdyby nie doszło do stwierdzenia, że umowa w całości upada, nie zostałaby uwzględniony zgłoszony przez pozwanego zarzut zatrzymania; b) art. 378 § 1 k.p.c. przez wyjście poza granice apelacji i uznanie, że dopuszczalne jest, w toku postępowania odwoławczego stwierdzenie upadku umowy wskutek abuzywności części jej postanowień, jeżeli apelację od wyroku Sądu Okręgowego, w którym to Sąd pierwszej instancji stwierdził, że strony związane są umową po wyeliminowaniu z niej postanowień dotyczących indeksacji (waloryzacji) i że umowa obowiązuje, wywiodła jedynie strona pozwana i apelacja nie obejmowała żądania wywodzonego z twierdzenia, że umowa upada, co miało wpływ na rozstrzygnięcie, ponieważ prawidłowo orzekając w granicach zaskarżenia, Sąd drugiej instancji mógłby co najwyżej utrzymać niekorzystne rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji, a tymczasem wydał on rozstrzygnięcie mniej korzystne dla apelującego; c) art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez rozstrzygnięcie o skutkach abuzywności wyłącznie na podstawie przepisów materialnych aktualnych na dzień zawarcia umowy, podczas gdy przy rozstrzyganiu o skutkach rzekomej abuzywności, można zastosować art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu aktualnym na dzień zamknięcia rozprawy, (z uwzględnieniem nowelizacji zmieniającej art. 358 § 2 k.c., która weszła w życie 24 stycznia 2009 r., przewidującej oparcie przeliczeń wartości świadczeń zgodnie z kursem średnim Narodowego Banku Polski [dalej: „NBP”]), a prounijna wykładnia przepisów prawa polskiego wymaga, aby przy rozstrzyganiu w przedmiocie skutków abuzywności postanowień umownych, Sąd brał pod uwagę okoliczności (w tym również przepisy prawa materialnego) z czasu prowadzenia sporu, a nie z chwili zawarcia umowy, co miało wpływ na rozstrzygnięcie, ponieważ w przypadku prawidłowej wykładni powołanych przepisów i dokonania wykładni umowy kredytowej, po usunięciu z niej rzekomo abuzywnych postanowień, w oparciu o przepisy dyspozytywne aktualne na dzień zamknięcia rozprawy, co skutkowałoby brakiem upadku tej umowy i możliwością jej wykonania z zachowaniem waloryzowanego charakteru oraz uwzględnieniem apelacji pozwanego i oddaleniem

powództwa; 2) prawa materialnego, tj.: a) art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, przez stwierdzenie abuzywności spornych klauzul i upadku umowy, pomimo wyeliminowania z niej, zgodnie z wolą stron, rzekomo abuzywnych postanowień i zawarcia aneksu z 16 września 2013 r. do umowy kredytowej, zgodnie z którym powód mógł rozpocząć spłatę kredytu bezpośrednio w walucie waloryzacji; b) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez stwierdzenie abuzywności unormowań, które wyłączone są na gruncie tej dyrektywy spod kontroli abuzywności, a konkretnie postanowień odsyłających do tabeli kursów pozwanego Banku, które stanowią „warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe”, a to art. 111 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2023 r., poz. 2488 ; dalej: „pr. bank.”), stanowiący ustawową podstawę do publikowania przez banki obowiązujących w relacjach z nimi kursów walut; c) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385² k.c. przez ograniczenie się w szczątkowej analizie abuzywności spornych postanowień do oceny literalnej treści kwestionowanych postanowień umownych i stwierdzenie, że „mają one charakter nieprecyzyjny, niejasny oraz przewidują uprawnienia do kształtowania treści stosunku tylko dla jednej, mocniejszej strony”, a jednocześnie niewzięcie pod uwagę argumentów przedstawionych przez pozwanego, wykraczających poza literalną treść umowy, które pozwoliłyby ocenić, na czym polegają dobre obyczaje oraz ustalone zwyczaje w zakresie umów takich, jak objęta sporem; d) art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 385² k.c. przez niewzięcie pod uwagę przy ocenie prawnej, w toku kontroli incydentalnej postanowień umowy pod kątem występowania przesłanek abuzywności w postaci zgodności z dobrymi obyczajami oraz rażącego naruszenia interesu konsumenta, jak również przy ustalaniu skutków ewentualnej abuzywności, indywidualnych okoliczności sprawy, w szczególności prawidłowo ustalonej w toku postępowania dowodowego alternatywy dla kredytobiorcy na dzień zawarcia umowy, gdyby chciał zawrzeć umowę bez kwestionowanych postanowień i całościowego wpływu, jaki ich wprowadzenie do umowy miało na interes konsumenta (gdyby umowa nie zawierała klauzul waloryzacyjnych, oprocentowanie oparte byłoby na stopie WIBOR 3M, co znajduje odzwierciedlenie w opinii biegłego, który wyliczył sumę spłat przy takim hipotetycznym kredycie, wyższą niż faktyczna suma spłat powoda w okresie objętym pozwem); e) art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 385¹ § 3 k.c. przez

stwierdzenie, że sporne klauzule waloryzacyjne nie były indywidualnie uzgodnione, ponieważ „fakt indywidualnego uzgodnienia kwestionowanych przez powodów postanowień umownych, dotyczących indeksacji kwoty kredytu, nie został skutecznie przez pozwany bank wykazany”, podczas gdy postanowienia „uzgodnione indywidualnie” w rozumieniu powołanego przepisu ustawodawca definiuje w art. 385¹ § 3 k.c. przez odesłanie do pojęcia rzeczywistego wpływu na obecność klauzul w umowie, a pozwany wykazał, że powód miał rzeczywisty wpływ na to, czy sporne postanowienia znajdują się w umowie; f) art. 385¹ § 1 k.c. przez stwierdzenie, że rzekomo sporne klauzule waloryzacyjne były niejednoznaczne, sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszyły interes powoda; g) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 1 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w zw. z przepisami załącznika do tej dyrektywy, tj. ust. 1 lit j. oraz lit l oraz ust. 2 lit. c, tiret pierwsze i drugie, oraz ust. 3 załącznika do tej dyrektywy, przez stwierdzenie, że sporne postanowienia waloryzacyjne umowy są abuzywne, ponieważ rzekomo „przewidują uprawnienia do kształtowania treści stosunku tylko dla jednej, mocniejszej strony”, podczas gdy dyrektywa ta stwierdza wprawdzie, że mają charakter abuzywny postanowienia, które przewidują „umożliwienie sprzedawcy lub dostawcy wedle własnego uznania jednostronnej zmiany warunków bez uzasadnionego powodu wymienionego w umowie” oraz przewidują „możliwość ustalania ceny towaru w momencie dostawy lub umożliwienia sprzedawcy towarów lub dostawcy usług podwyższanie cen bez zapewnienia konsumentowi prawa do unieważnienia umowy, jeśli w obu przypadkach cena jest zbyt wysoka w stosunku do cen obowiązujących w chwili składania zamówienia,, natomiast z następującymi wyjątkami, które wykluczają możliwość stwierdzenia abuzywności postanowień dotyczących: transakcji w obrocie papierami wartościowymi, instrumentami finansowymi lub innymi produktami lub usługami, których cena związana jest ze zmianami notowań giełdowych indeksu lub stopy rynku finansowego, nad którymi sprzedawca czy też dostawca nie ma żadnej kontroli; umowy kupna lub sprzedaży walut obcych, czeków podróжных lub międzynarodowych przekazów pieniężnych wystawionych w walucie obcej; w zakresie normy z pkt 1 lit l zakaz jej stosowania nie narusza warunków indeksacji cen, o ile jest to zgodne z prawem, pod warunkiem, że zostanie jasno przedstawiona metoda, według której następują zmiany cen.

W razie stwierdzenia, że sporne postanowienie waloryzacyjne są abuzywne skarżący - z ostrożności procesowej - zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj.: a) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez stwierdzenie upadku umowy bez poinformowania uprzednio powoda o skutkach takiego rozstrzygnięcia; art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 i art. 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz art. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 2, art. 31 i art. 32 ust. 1 Konstytucji przez stwierdzenie, że rzekoma abuzywność spornych postanowień umowy skutkuje upadkiem całej umowy, co stoi w sprzeczności z zasadą proporcjonalności, równości, pewności prawa oraz utrzymania w mocy umowy w zakresie niedotkniętym abuzywnością, a także pozostaje w sprzeczności z interesem innych konsumentów oraz konkurentów pozwanego; art. 358 § 2 k.c., względnie art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe, ewentualnie art. 24 ust. 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim przez ich niezastosowanie, w sytuacji gdy stanowią one przepisy dyspozytywne, które umożliwiają dokonanie wykładni umowy kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do waluty obcej, pozwalającej na jej wykonanie, po stwierdzeniu niezwiązania konsumenta normą, zawartą w takiej umowie do kursu waluty obcej, regulującą odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (tzw. klauzula spreadu).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W niniejszej sprawie przedmiotem sporu jest kredyt indeksowany do waluty szwajcarskiej (CHF) (zob. § 1 ust. 2, ust. 3 i ust. 3A oraz § 10 ust. 5 umowy kredytowej), a nie modelowy kredyt walutowy, czy też kredyt denominowany w walucie szwajcarskiej. W przypadku kredytu walutowego kwota kredytu jest wyrażona w umowie w walucie obcej i w takiej walucie jest wypłacana kredytobiorcy, który dokonuje spłaty kredytu też w tej walucie. Z kolei w razie zaciągnięcia kredytu denominowanego w walucie obcej kwota kapitału jest wyrażona w takiej walucie obcej, ale zostaje wypłacona w walucie krajowej według klauzuli umownej opartej na kursie kupna waluty obcej, określonym przez bank-kredytodawcę, obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, zaś kredytobiorca jest zobowiązany spłacać raty w walucie krajowej na podstawie klauzuli przeliczeniowej zgodnie z bieżącym kursem sprzedaży waluty obcej określonym przez bank-kredytodawcę. Natomiast kredyt indeksowany do waluty obcej charakteryzuje się tym, że kwota kredytu jest podana

w walucie krajowej, ale zostaje przeliczona na walutę obcą według klauzuli umownej opartej również na kursie kupna tej waluty, określonym przez bank-kredytodawcę, obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, a kredytobiorca jest zobowiązany spłacać raty w walucie krajowej na podstawie klauzuli przeliczeniowej zgodnie z bieżącym kursem sprzedaży waluty obcej określonym przez bank-kredytodawcę.

2. W obowiązującym modelu apelacji pełnej rola sądu drugiej instancji nie ogranicza się jedynie do samego aktu kontroli zaskarżonego rozstrzygnięcia, ale obejmuje także powinność merytorycznego rozpoznania sprawy. Celem postępowania apelacyjnego jest bowiem ponowne i wszechstronne merytoryczne rozpoznanie sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2017 r., IV CZ 10/17, niepubl.). Przepis art. 382 k.p.c. określa podstawę merytorycznego orzekania przez Sąd drugiej instancji, która obejmuje materiał dowodowy zebrany przez sąd pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Uregulowanie to nakłada na sąd drugiej instancji obowiązek dokonania ponownie własnych ustaleń, które mogą obejmować ustalenia sądu pierwszej instancji przyjęte za własne albo różnić się od tych już poczynionych, a następnie poddania ich ocenie pod kątem prawa materialnego (zob. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124), które stosuje z urzędu, niezależnie od podniesionych w apelacji zarzutów (por. uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Oznacza to, że co do zasady sądy *meriti* nie są związane wskazaną przez powoda podstawą prawną roszczenia, lecz są zobowiązane rozpatrzyć sprawę wszechstronnie i wziąć pod rozwagę wszystkie przepisy prawne, które powinny być zastosowane w danej sprawie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2006 r., III CSK 210/06, niepubl.).

Wbrew stanowisku pozwanego Sąd drugiej instancji nie orzekł na jego niekorzyść, gdyż nie zasądził więcej niż Sąd pierwszej instancji (oraz nie orzekał w zakresie nieobjętym apelacją pozwanego, skoro ten kwestionował rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w odniesieniu do uwzględnionej kwoty roszczenia), a jedynie wskazał inną podstawę prawną zasądzenia spornej należności, do czego był uprawniony w ramach kognicji sądu odwoławczego wyznaczonej przepisami art. 378 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c.

Przyjęcie przez sąd innej podstawy prawnej orzeczenia nie stanowi wyjścia ponad żądanie określone w art. 321 k.p.c. i tym samym dokonania rozstrzygnięcia o innym przedmiocie żądania niż wskazany przez powoda (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2016 r., I CSK 644/15, niepubl; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2015 r., I CZ 44/15, niepubl.). W tym miejscu należy podkreślić, że w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji powodowie powoływali się na nieważność umowy kredytu. Warunkiem orzeczenia na innej podstawie prawnej niż wskazana przez powoda jest to, aby okoliczności faktyczne, na jakie się powołał, to uzasadniały, aby ich rozumienie było takie samo, albo co najmniej bardzo podobne (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 2019 r., V CSK 207/18, niepubl.). Zakres żądania powoda wynika nie tylko ze sformułowania samego żądania i wskazanej podstawy faktycznej w pozwie, ale i dalszych jego twierdzeń przedstawionych w toku postępowania, o ile są ściśle powiązane z okolicznościami przytoczonymi w pozwie i stanowią ich rozwinięcie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2019 r., V CSK 551/17, niepubl.).

3. Pozwany zgłosił zarzut zatrzymania w postępowaniu apelacyjnym, wskazując, że czyni to na wypadek uznania przez Sąd Apelacyjny nieważności umowy (k. 746- 747). Zarzut ten nie został jednak cofnięty po tym, jak pozwany miał już wiedzę, że powodowie nie wnieśli apelacji. W konsekwencji Sąd odwoławczy przy przyjętej koncepcji nieważności umowy kredytowej - odmiennej od zaprezentowanej przez Sąd pierwszej instancji - uwzględniając zarzut zatrzymania pozwanego nie orzekł na jego niekorzyść, a zatem nie może być mowy o naruszeniu art. 384 k.p.c. (zakaz *reformationis in peius*). Wszak według orzeczenia Sądu pierwszej instancji pozwany zobowiązany był bezwarunkowo do zapłaty na rzecz powodów kwot po 25 758,16 zł z odsetkami, natomiast na mocy wyroku Sądu drugiej instancji zapłata ta została uzależniona od zaoferowania przez powodów zwrotu całej wypłaconej im przez pozwanego kwoty kredytu (tj. 500 000 zł). W konsekwencji rozstrzygnięcie Sądu odwoławczego jest dla pozwanego korzystniejsze niż orzeczenie Sądu pierwszej instancji.

W świetle art. 365 § 1 k.p.c. i w kontekście innych postępowań sądowych pomiędzy stronami, decydujące znaczenie ma rozstrzygnięcie zawarte w sentencji wyroku. Unormowana bowiem w tym przepisie moc wiążąca prawomocnego wyroku

dotyczy co do zasady związania treścią jego sentencji, a nie uzasadnienia, zawierającego przedstawienie dowodów i ocenę ich wiarygodności. Przedmiotem prawomocności materialnej jest ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły i sąd nie jest związany zarówno ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, jak i poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego w niej wyroku (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 23 maja 2002 r., IV CKN 73/00, niepubl., z 8 czerwca 2005 r., V CK 702/04, niepubl., z dnia 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, niepubl., z 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, nie publ.). Należy nadmienić, że w niniejszej sprawie przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu pierwszej i drugiej instancji (w zakresie wyznaczonym zakresem zaskarżenia apelacją pozwanego) nie była część roszczenia, co ewentualnie mogłoby rodzić wątpliwości w kwestii związania w innym procesie o kolejną część roszczenia, wynikającego z tego samego stosunku prawnego.

4. Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17 (OSNC 2019, nr 1, poz. 2), wyjaśnił że oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. też uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r. - zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Wynika to zresztą z art. 385² k.c., który wprost stanowi, iż oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść (zob. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 20 września 2017 r., C - 186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. v. Banca Romaneasca SA oraz powołane w uzasadnieniu judykaty).

Sporna umowa kredytu została zawarta przed zmianą pr. bank., dokonaną ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. (Dz. U. Nr 165, poz. 984), którą wprowadzono uregulowania, iż umowa o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, powinna zawierać szczegółowe zasady określenia sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo - odsetkowych oraz zasady przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu (art. 69 ust. 2 pkt 4a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe, jedn. tekst: Dz. U. z 2023 r., poz. 2488; dalej: „pr. bank.”) oraz, że w przypadku takich umów kredytu, kredytobiorca może

dokonywać spłaty rat kapitałowo-odsetkowych bezpośrednio w tej walucie (art. 69 ust. 3 pr. bank.).

W orzecznictwie za ugruntowane już należy uznać stanowisko, że mechanizm ustalania przez bank kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula, która nie zawiera jednoznacznej treści i przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną przedsiębiorcy w kwestii bardzo istotnej dla konsumenta, dotyczącej kosztów kredytu, jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Równoznaczność treści spornego warunku umownego do warunku wpisanego do rejestru klauzul niedozwolonych może być podstawą do unieważnienia umowy kredytowej (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 21 września 2023 r., C-139/22).

W przeszłości Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej prezentował stanowisko, że w odniesieniu do postanowienia stanowiącego elementu tzw. spreadu walutowego, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, nie stoi na przeszkodzie, aby sąd krajowy zastąpił niedozwolone postanowienie umowne przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym (por. wyroki 30 kwietnia 2014 r., nr C - 26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt. i z 21 stycznia 2015 r., C - 482/13, Unicaja Banco SA v. Jose Hidalgo Rueda i in.). Orzecznictwo Sądu Najwyższego poszło jeszcze dalej i dopuszczało możliwość stosownego wypełnienia luki w umowie także w innych sytuacjach, zagrażających interesom konsumenta, również wtedy, gdy nie ma możliwości odwołania się do odpowiedniego przepisu dyspozytywnego (por. wyrok z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018 r., nr 7-8, poz. 79), a przy indeksacji prowadzącej do zmiany wysokości świadczenia zobowiązanego stanowi w istocie wariant waloryzacji sądowej, mają zatem zastosowania do niej przesłanki określone w art. 358¹ § 3 k.c. nakazujące rozważnie interesów stron i zasad współżycia społecznego w określaniu zmiany wysokości umownego świadczenia (por. uzasadnienie wyroku z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16). Odwoływano się też do art. 358 § 2 k.c. w wersji znowelizowanej

ustawą z dnia 23 października 2008 r. (Dz. U. Nr 228, poz. 1506), który stanowi, że wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez NBP, podkreślając, że może on stanowić wskazówkę pomocną w rozwiązaniu kwestii spreadu walutowego (por. też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16), a także do analogii z art. 41 prawa wekslowego (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16). Ponadto przyjmowano, że postanowienie umowy kredytu zawierające uprawnienie banku do przeliczenia sumy wykorzystanego przez kredytobiorcę kredytu do waluty obcej (tzw. klauzula spreadu walutowego) nie dotyczy świadczeń głównych stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016 nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16 i z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18).

W tej ostatniej kwestii w powołanym już wyroku z 30 kwietnia 2014 r., C - 26/13, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej uchylił się od oceny, czy będące częścią klauzuli indeksacyjnej postanowienie przewidujące spłatę rat w walucie krajowej, których wysokość była obliczana na podstawie kursu sprzedaży CHF stosownego przez kredytujący bank, określa główny przedmiot umowy, pozostawiając tę ocenę sądom krajowym. Jednak w późniejszym orzecznictwie Trybunał precyzował swoje stanowisko w tej materii, w ten sposób, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „główny przedmiot umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, należy uważać te postanowienia, które określają podstawowe świadczenie w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyroki z 26 lutego 2015 r., C - 143/13 i z 20 września 2017 r., C - 186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. v. Banca Romaneasca SA).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego w odniesieniu do powyższych kwestii sytuacja uległa zasadniczej zmianie po wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 r., C- 260/18, w którym orzeczono, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, należy interpretować w ten sposób, że: - stoi on na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidującym, że skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności

lub ustalonych zwyczajów (w tym kontekście Trybunał nawiązał do wskazanych przez krajowy sąd pytający przepisów jak art. 56, czy art. 354 k.c.), które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę, a zatem możliwość zastąpienia abuzywnych postanowień umownych, która stanowi wyjątek od ogólnej zasady, zgodnie z którą dana umowa pozostaje wiążąca dla stron tylko wtedy, gdy może ona nadal obowiązywać bez zawartych w niej nieuczciwych warunków, jest ograniczona do przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę i opiera się w szczególności na tym, że takie przepisy nie zawierają nieuczciwych warunków; - nie stoi on na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, że ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy; - stoi on na przeszkodzie utrzymywaniu w umowie nieuczciwych warunków, jeżeli ich usunięcie prowadziłoby do unieważnienia tej umowy, a sąd stoi na stanowisku, że takie unieważnienie wywołałoby niekorzystne skutki dla konsumenta, gdyby ten ostatni nie wyraził zgody na takie utrzymanie w mocy.

Możliwość zastąpienia niedozwolonego postanowienia umownego, w tym typowych klauzul kursowych (odsyłających do tabel bankowych) wchodzi w rachubę tylko, gdy, po pierwsze, po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, przy czym wola stron umowy nie ma znaczenia; po drugie, całkowity upadek umowy naraża konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta oraz zastrzeżeniem, że do celów tej oceny decydująca jest wola w tym przedmiocie konsumenta; i po trzecie, istnieje przepis dyspozytywny albo przepis mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę, który mógłby zastąpić wyłącznie niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy

z korzyścią dla konsumenta. W sytuacji, gdy powyższe przesłanki są spełnione klauzula abuzywna zostaje zastąpiona i umowa zostaje utrzymana w mocy. Natomiast, gdy przesłanki zastąpienia nie są spełnione, umowa jest w całości nieskuteczna, chyba że konsument wyrazi zgodę na niedozwolone postanowienie, przywracając mu jednostronnie skuteczność (zob. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 26 marca 2017 r., C - 70/17, C- 179/17, Abanca Corporation Bancaria SA, v. Albertowi Garcii Santosowi i Bankia SA, v. Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i in., z 3 października 2019 r., C - 260/18 Justyna Dziubak, Kamil Dziubak v. Raiffeisen Bank International AG i z 18 listopada 2021 r., C - 212/20; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. - zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Konstrukcja zastosowana w art. 385¹ k.c. i art. 385² k.c. ma realizować dyrektywne zadanie sankcyjne, zniechęcając profesjonalnych kontrahentów zawierających umowy z konsumentami do wprowadzania do nich niedozwolonych postanowień.

Jak wskazuje się w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. wyrok z 29 kwietnia 2021 r., C - 19/20, I.W. i R.W. przeciwko Bank BPH S.A.), wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że sąd krajowy jest zobowiązany do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, nawet jeśli warunek ten został zmieniony przez strony w drodze umowy, chyba że konsument poprzez zmianę nieuczciwego warunku zrezygnował z przywrócenia mu sytuacji, w jakiej znajdowałby się w braku tego warunku. Z przepisu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie wynika, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru pierwotnego warunku umownego miałoby co do zasady skutek w postaci unieważnienia umowy, jeśli zmiana tego warunku pozwala na przywrócenie równowagi między obowiązkami i prawami tych stron wynikającymi z umowy i na usunięcie wady obciążającej ten warunek. Jednak w wyroku z 8 września 2022 r., C - 80/21, C - 81/21 i C - 82/21, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem

a przedsiębiorcą, która to nieważność nie pociąga za sobą nieważności tej umowy w całości, zastąpić ten warunek przepisem dyspozytywnym prawa krajowego, a ponadto stoją na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, w związku z czym warunek ten pozostaje, po usunięciu takich elementów, częściowo skuteczny, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku, który ma wpływ na jego istotę.

Trzeba też zwrócić uwagę, że w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Sądu Najwyższego na gruncie kredytów indeksowanych do waluty obcej wskazuje się, że unieważnienie klauzul przeliczeniowych doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również pośrednio do zniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją przedmiotowego kredytu w walucie obcej (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 r., C-260/18, K. Dziubak, J. Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

Zagadnienia prawne związane z pouczeniem powodów jako konsumentów o skutkach nieważności umowy, w kontekście ewentualnej ich zgody na abuzywne postanowienia umowne, mają po ostatnich orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej drugorzędne znaczenie. Otóż w wyrokach z 15 czerwca 2023 r., C - 520/21 i z 7 grudnia 2023 r., C-140/22 oraz w postanowieniu z 11 grudnia 2023 r., C-756/22 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście nieważności umowy kredytowej zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, stoją one na przeszkodzie takiej wykładni prawa krajowego, że instytucja bankowa może domagać się od konsumenta rekompensaty przekraczającej zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania umowy oraz ustawowe odsetki za zwłokę liczone od dnia wezwania do zapłaty, a ponadto w wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22 wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście nieważności umowy kredytowej ze względu na przewidziane w niej abuzywne postanowienia, stoją one na przeszkodzie wykładni

sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależniona od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, że nie wyraża zgody na utrzymanie w u mocy tego abuzywnego warunku oraz że jest świadomy konsekwencji tego uznania nieważności umowy oraz wyraża on zgodę na uznanie umowy za nieważną.

W konsekwencji nie zasługiwały na uwzględnienie zarzuty kasacyjne eksponujące ważność umowy, przy zastąpieniu zawartych w niej abuzywnych klauzul przeliczeniowych średnim kursem NBP albo innym wolnorynkowym wskaźnikiem.

5. Z perspektywy problematyki ważności umowy kredytowej zawartej z konsumentem istotniejsze znaczenie, niż klauzule przeliczeniowe mają klauzule ryzyka walutowego. Kurs wymiany waluty obcej w stosunku do waluty krajowej zmienia się w długim okresie kredytowania, co utrudnia także kredytodawcy przewidzenia zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągać za sobą określony w umowie kredytu mechanizm przeliczeniowy. Jednakże okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy, a także w informacjach przekazywanych przez przedsiębiorcę konsumentowi przed jej zawarciem, kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczenia kwoty wypłaconego kredytu i kwot poszczególnych rat. Konsument musi mieć zapewnioną możliwość zrozumienia, do czego się zobowiązuje (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 18 listopada 2021 r., C - 212/20, MP, BP przeciwko „A” prowadzącego działalność za pośrednictwem ‘A’ S.A.). Ciężar dowodu, że klauzula umowna w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L. 95, s. 29 ze zm.; dalej: „dyrektywa 93/13”) była jasna i zrozumiała spoczywa na przedsiębiorcy (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19, VP i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A., Procureur de la Republique). Z art. 3 i 5 dyrektywy 93/13, a także z pkt 1 lit. j i l oraz pkt 2 lit. b i d załącznika do tej dyrektywy wynika, że „do celów przestrzegania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa wskazuje w sposób przejrzysty powody i specyfikę

mechanizmu przeliczania waluty obcej, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak aby konsument mógł przewidzieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tego faktu konsekwencje ekonomiczne”. Zwrot „w innych warunkach” oznacza, że w momencie zawarcia umowy, konsument powinien móc przewidzieć to, co będzie w momencie spłaty poszczególnych rat miesięcznych. Ocena świadomości konsumenta przy zawieraniu umowy jest możliwa jedynie w ramach kontroli incydentalnej, a wszelkie wątpliwości co do spełnienia przez bank wymogu przejrzystości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta. Dlatego też do celów przestrzegania przez przedsiębiorcę w stosunku do konsumenta wymagania przejrzystości zasadnicze znaczenie ma to, czy umowa wskazuje w sposób jednoznaczny powody i specyfikę mechanizmu przeliczania waluty, tak by konsument mógł przewidzieć, na podstawie transparentnych i zrozumiałych kryteriów, wynikające dla niego z tego faktu konsekwencje ekonomiczne (zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 30 kwietnia 2014 r., C - 26/13, sprawa Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt.). Nawet okoliczność, że kredytobiorcą jest pracownik banku nie wpływa na konieczność poinformowania go o istotnych ryzykach związanych z umową (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 21 września 2023 r., C - 139/22).

W aktualnym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Sądu Najwyższego rozróżnia się abuzywność postanowień dotyczących kryteriów przeliczania waluty krajowej na walutę denominacyjną/indeksacyjną (klauzule kursowe), od innych klauzul, których zastrzeżenie w umowie jest także równoznaczne z obciążeniem konsumenta ryzykiem walutowym, tj., negatywnymi następstwami deprecjacji waluty krajowej (tzw. klauzule ryzyka walutowego) (zob. wyroki z 20 września 2017 r., C - 186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. v. Banca Romaneasca SA, z 22 lutego 2018 r., C - 119/17, z 20 września 2018 r., C - 51/17, OTP Bank Nyrt. i in. v. Terez Ilyez i in., z 14 marca 2019 r., C - 118/17, Zsuzsanna Dunai v. ERSTE Bank Hungary Zrt., z 6 grudnia 2021 r., C 670/20, ERSTE Bank Hungary Zrt., uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., II CSK 382/18 i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

Postanowienia umowy kredytu zawierające tzw. klauzulę ryzyka walutowego dotyczą głównego świadczenia konsumentów (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19, VP i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A., Procureur de la Republique). W celu zadośćuczynienia wymaganiu ich transparentności, nie jest wystarczająca ogólna informacja przedsiębiorcy pozwalająca konsumentowi na zrozumienie, że w zależności od zmian kursu wymiany zmiana parytetu pomiędzy walutą rozliczeniową a walutą spłaty może pociągać za sobą niekorzystne konsekwencje dla jego zobowiązań finansowych, ani przedstawienie mu ewentualnych wahań kursów wymiany. Konsument powinien być jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu indeksowanego do waluty obcej, ponosi przez cały okres obowiązywania umowy ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku silnej deprecjacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19, VP i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A., Procureur de la Republique oraz wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

W powołanym już wyroku z 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że art. 3 ust. 1 dyrektywy nr 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że warunki umowy kredytu, które powodują skutek w postaci ponoszenia nieograniczonego ryzyka kursowego przez kredytobiorcę, mogą doprowadzić do powstania znaczącej nierównowagi wynikających z tej umowy kredytu praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, jeśli przedsiębiorca nie mógłby racjonalnie oczekiwać, przestrzegając wymogu przejrzystości w stosunku do konsumenta, że ten konsument zaakceptowałby, w następstwie indywidualnych negocjacji, nieproporcjonalne ryzyko kursowe, które wynika z takich warunków (por. też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

Z kolei w uzasadnieniu wyroku z 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18, Sąd Najwyższy wskazał, że nie jest wystarczające wskazanie w umowie, że ryzyko

związane z zmianą kursu waluty ponosi kredytobiorca oraz odebranie od niego oświadczenia o standardowej treści, że został poinformowany o ponoszeniu ryzyka wynikającego ze zmiany kursu waluty oraz przyjął do wiadomości i akceptuje to ryzyko. Wprowadzenie do umowy kredytowej zawieranej na wiele lat mechanizmu działania ryzyka kursowego, wymagało szczególnej staranności Banku w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z oferowanym kredytem, tak by konsument miał pełne rozeznanie konsekwencji ekonomicznych zawieranej umowy. W takim stanie rzeczy przedkontraktowy obowiązek informacyjny w zakresie ryzyka kursowego powinien zostać wykonany w sposób jednoznacznie i zrozumiale unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne.

Ochrona konsumenta może zostać zapewniona jedynie wtedy, gdy uwzględnione zostaną jego rzeczywiste i tym samym bieżące interesy, a nie interesy, jakie miał w okolicznościach istniejących w chwili zawarcia danej umowy. Podobnie skutki, przed którymi interesy te powinny być chronione, to takie, które rzeczywiście powstałyby, w okolicznościach istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, gdyby sąd krajowy unieważnił tę umowę, a nie skutki, które w dniu zawarcia tej umowy wynikałyby z jej unieważnienia (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C - 260/18, motyw 51).

W świetle dyrektywy 93/13, pojęcie znaczącej nierównowagi na niekorzyść konsumenta należy ocenić, przeprowadzając analizę przepisów krajowych mających zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron, aby ocenić, czy i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie postanowienia umowne stawiają konsumenta w sytuacji gorszej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych; aby ustalić, czy ta równowaga pozostaje „w sprzeczności z wymogami dobrej wiary”, należy sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby dany warunek w drodze negocjacji indywidualnych (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 14 marca 2013 r., C - 415/11, Mohammed Aziz v. Caixa d'Estalvis de Catalunya Tarragona i Monresa, uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC

2019, nr 1, poz. 2). Rażąco naruszenie interesów konsumenta oznacza nieusprawiedliwioną dysproporcję, na niekorzyść konsumenta praw i obowiązków wynikających z umowy, skutkujące niekorzystnym ukształtowaniem jego sytuacji ekonomicznej oraz jego nierzetelne traktowanie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 3 lutego 2006 r., I CK 297/05, z 15 stycznia 2016 r., I CSK 125/15, OSNC - ZD 2017, nr 1, poz. 9; z 27 listopada 2015 r., I CSK 945/14, z 30 września 2015 r., I CSK 800/14, z 29 sierpnia 2013 r. I CSK 660/12).

Konsument jest stroną słabszą w stosunku do przedsiębiorcy, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania. Z tej przyczyny art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przewiduje, że nieuczciwe warunki nie będą wiążące dla konsumenta. Jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionych w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron. Sąd krajowy zobowiązany jest do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy mają nieuczciwy charakter i by dokonawszy takiego badania, zniwelował brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 4 czerwca 2009 r., C - 243/08, Pannon GSM, motywy 31,32, z 14 czerwca 2012 r., C - 618/10, Banco Espanol de Credit SA, v. Joaquin Calderon Camino, motywy 39, 40, 42,43, a także wyrok z 3 marca 2020 r., C - 125/18, Gomez del Moral Guasch, motyw 62).

W stanie faktycznym sprawy pozwany Bank nie dopełnił przedkontraktowych obowiązków informacyjnych w stosunku do powodów i nie pouczył ich należycie o ryzyku walutowym, ograniczając się w tej materii wyłącznie do standardowej procedury i ogólnych informacji. Nie badał też zdolności kredytowej powodów (art. 70 ust. 1 pr. bank.) i ich predykcyjnych możliwości w tym zakresie na wypadek znaczącego wzrostu kursu waluty indeksacyjnej do waluty krajowej. Dlatego też nie mogły doprowadzić do zamierzonego skutku prawnego zarzuty kasacyjne kontestujące stanowisko Sądu drugiej instancji w kwestii nieważności umowy ze względu na problematykę klauzul ryzyka walutowego.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 3 k.p.c. art. 391 § 1

k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. przy uwzględnieniu § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt. 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (jedn. tekst: Dz. U. z 2023 poz.1964) plus opłaty skarbowe od pełnomocnictw. Orzeczenie o odsetkach od zasądzonych kosztów znajduje uzasadnienie w art. 98 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 19 ust. 1 i art. 31 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614) oraz przy uwzględnieniu § 2a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności.

[SOP]